

نقش یادمان‌های شهدا بر ارتقای اعتقادات در جامعه

دکتر خدایار ابراهیمی^۱

دکتر سید رکن‌الدین رشیدی آل‌هاشم^۲

موسی نورا^۳

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۳/۰۴

چکیده

هدف مقاله حاضر، مطالعه یادمان‌های شهدا و نقش آن بر افزایش و تقویت اعتقادات دینی در جامعه است. فرضیه و سؤال این تحقیق چگونگی تأثیرگذاری یادمان‌های شهدا در افزایش اعتقادات دینی می‌باشد. از این رو در این تحقیق، از روش پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری آن، کلیه افراد مراجعه کننده به یادمان شهداء می‌باشند که به کمک نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۴۴۳ آزمودنی برای نمونه انتخاب شده است. این تحقیق به مطالعه چهار یادمان پرداخته است. برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده که روایی محتوایی آن با استفاده از دیدگاه کارشناسان و روایی سازه‌ای آن به کمک روش آماری تحلیل عاملی به تأیید رسیده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که متغیر یادمان شهداء در مجموع توانسته است، ۸۳٪ از رفتارهای ناشی از متغیر اعتقادات را پیش‌بینی کرده و یا واریانس آن‌ها را تبیین نماید. بر اساس نتایج مبتنی بر اثبات نقش یادمان‌های شهداء در ارتقاء اعتقادات و ابعاد آن در جامعه، به این نتیجه می‌رسیم که بعد اعتقادی ادبیات پژوهش با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده بالای پژوهش در تأیید روابط مدل مفهومی پژوهش و تأثیر یادمان شهداء بر متغیر وابسته، به درستی انتخاب شده است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که حضور در یادمان‌ها، شرکت در یادواره، مطالعه وصیت‌نامه‌ها، ارتباط با یادمان‌های شهدا به‌ویژه در شهرهای بزرگ، منجر به تقویت مؤلفه‌های خدا‌باوری از قبیل امیدواری به فضل خدا، احساس نزدیکی‌تر شدن به خدا، حس بندگی بیشتر و تقویت مؤلفه‌های ایمان به غیب از قبیل انس بیشتر با قرآن، تقویت باور به امدادهای الهی، مستحکم‌تر شدن پیوند قلبی با اهل بیت و در نهایت منجر به تقویت مؤلفه‌های آخرت‌گرایی از قبیل توجه بیشتر به آخرت و روز قیامت، افزایش عشق به لقاء الهی در جامعه و به‌ویژه در بین جوان‌ها و احساس شرم

^۱ استادیار دانشگاه امام حسین (ع).

^۲ استادیار دانشگاه امام حسین (ع)، dsr.rashidi@gmail.com

^۳ کارشناسی ارشد مدیریت فرهنگی.

نسبت به گناهان می‌شود؛ بنابراین، به منظور اعتقادی کردن فضای جامعه و پر کردن اوقات فراغت و همچنین دوری از برنامه‌های غفلت‌زا و مادی‌گرا، باید تمام توان خود را به کار بست تا با تقویت برنامه‌های مذهبی در یادمان‌های شهداء و تأمین منابع مادی و معنوی آن، فضای عمومی جامعه آکنده از فضای اعتقادی و عطر حضور شهداء شود.

کلیدواژه‌ها: یادمان شهداء، نقش، اعتقادات و جامعه.

مقدمه

معنویت و اعتقادهای معنوی و مذهبی یک نیاز فطری برای تمام انسان‌ها محسوب می‌شود. همان‌طور که انسان‌ها در بعد مادی برای برطرف کردن نیازمندی‌های زندگی خود، طبیعت را مورد کنکاش قرار داده و از راه توسعه دانش در صدد ارتقاء بهره‌وری در دستیابی به آن هستند در بعد معنوی هم تلاش می‌کنند تا در پرتو معنویت دینی، به ظرفیت‌های لازم دست یابند.

بر اساس آموزش‌های دین مقدس اسلام، معنویت یک اصل پایه‌ای و اساسی برای رسیدن انسان به بهره‌وری دنیایی و آخرت گرایانه است. اگر انسان از سرمایه معنوی بی‌بهره باشد، بی‌تردید در مسیر پر پیچ‌وخم دنیا و کمین‌گاه‌های ناآشنا و خطرناک آن فنا خواهد شد و به کمال انسانی که همان هدف والای آفرینش انسان‌ها است، رهنمون نمی‌شود. البته باید توجه داشت که انسان دور از هدایت دینی، در بهره‌وری از موهبت‌های دنیا، دچار افراط و تفریط، ظلم و ستم شده و برای خود مظلومیت و محرومیت را پدید می‌آورد.

از آن‌جا که ایمان به خدای یکتا و عمل به دستورات دین مبین اسلام، اساس و ضابطه تشکیل نظام مقدس جمهوری اسلامی را تشکیل می‌دهند، توجه به اعتقادات و معنویت و پیروی از اصول اخلاقی اسلام و حفظ کرامت انسان در نظام جمهوری اسلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

اصلی‌ترین و برجسته‌ترین ویژگی نظام اسلامی، همان جنبه الهی آن است. انقلاب اسلامی وارث ارجمندترین گوهر گران‌بهای آفرینش، حامل امانت و دستاورد انبیای عظام و اولیای کرام، از آغاز خلقت تا صدر اسلام و پس از آن تا سده حاضر و ثمره خون هزاران شهید گلگون کفن است که با نثار خون خود آن را زنده نمودند. با توجه به این‌که هم‌اکنون نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران به دلایل گوناگون، از سوی کشورهای استعمارگر و به‌ظاهر قدرتمند مورد هجوم همه‌جانبه فرهنگی و جنگ نرم واقع شده است به نظر می‌رسد بهترین راه رویارویی با این خدعه‌ها و هجمه‌ها به کارگیری راهبردهای بازدارندگی معنوی است.

شرح و بیان مسأله پژوهش

یکی از دغدغه‌های عصر حاضر در جوامع بشری، کم‌رنگ شدن معنویت و اعتقادات دینی است.

بشر امروزی با همه پیشرفت‌های گوناگون خود، هنوز ناآرام، مضطرب، مشوش و از درون در رنج است. احساس می‌کند که گم‌شده با ارزشی در زندگی او وجود داشته که باید آن را پیدا کند. دستیابی به مادیات، رفاه، تجمل و مصرف هم نتوانسته است موجبات آرامش روحی و درونی او را فراهم آورد. پس امروز به شدت احساس تنهایی می‌کند. ساختارهای اجتماعی با فطرت وجود او هماهنگی ندارد و هر روز شکاف‌های طبقاتی در اجتماع، عمیق‌تر می‌شود. خانواده، به خود لرزیده و گسسته می‌شود. انسان در صحنه‌های اجتماعی، به خشونت دست می‌یازد و در یک کلام انسان خسته و ناامید از زندگی، به خوش‌گذرانی و رفاه پناه می‌برد. همه این‌ها، نشانه بحران عدم معنویت و اعتقادات در زندگی بشر است که همه حکایت از ناآرامی روحی و فکری انسان امروز دارد. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که خلأ معنوی و ناامنی روحی، انسان را آزار می‌دهد. بر طبق آمار در غرب هر چه پیشرفت و رفاه مادی بشر بیشتر می‌شود، بر بیماری‌های عصبی و اختلال‌های روانی‌اش افزوده می‌شود (مطهری، ۱۳۷۸: ۲۳۱).

از طرفی دشمنان انقلاب اسلامی با بهره‌گیری همه‌جانبه از تمامی ابزارها و فناوری‌های نوین سعی می‌کنند تا انگیزه‌های معنوی را سست نموده و روحیه ایثار و اعتنا به زخارف اخروی را مورد هدف قرار دهند. در این صورت است که انسان در دام رفاه و آسایش فریبنده دنیوی گرفتار آمده و جامعه دینی به دام تهدیدهای دنیایی می‌افتد. «راس برن» پژوهشگر مرکز مطالعات پیشرفته یهودی دانشگاه پنسیلوانیا می‌گوید: «با استفاده از همه ابزارها باید فضای دین‌گرایی و اخلاق در جامعه جوانان ایران که اساسی‌ترین راهبرد برون رفت جمهوری اسلامی از چالش‌های گوناگونی چون جنگ و تحریم و... می‌باشد را پاک نمود و اخلاق دینی را از این جامعه دور کرد که بدون چنین اقدامی، هر برنامه‌ای با شکست روبرو می‌شود» (علم‌داری و ادیب، ۱۳۸۶: ۵۲). مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید: «امروز ملت‌های مسلمان درگیر مشکلات فراوانی هستند. از ناحیه تسلط کسانی که نگاهشان به آفرینش، نگاه مادی است؛ نگاه سودجویانه است؛ نگاه پست یک انسانی است که از معنویت بویی نبرده است. امروز تمدنی که امکانات نظامی را در اختیار مستکبران قرار داده، مبتنی بر نگاه مادی به عالم آفرینش است. همین نگاه مادی است که دنیا را بدبخت کرده است» (بیانات مقام معظم رهبری ۱۳۹۱). این هجمه‌های دشمنان به شدت از راه‌های گوناگون با هدف تضعیف باورهای مذهبی و کم‌رنگ شدن معنویات در جامعه صورت می‌پذیرد؛

بنابراین برای مقابله با آن می‌بایست به ذخایر نظام توجه ویژه نمود. یکی از گنجینه‌ها و ذخیره‌های معنوی کشور ما دوران طلایی دفاع مقدس است. استخراج این گنجینه ارزشمند و بهره‌برداری از آن می‌تواند موجب ارتقای سطح معنویت در جامعه و خنثی‌سازی هجوم‌های یادشده شود. به فرموده رهبر انقلاب، «روز به روز باید یاد شهدا و تکرار نام شهدا در جامعه ما رواج پیدا کند و اگر این شد برای این جامعه شکست معنا نخواهد داشت». بر این اساس سؤال اصلی این تحقیق این است که «نقش یادمان‌های شهدا در ارتقای اعتقادات جامعه چیست؟»

اهمیت و ضرورت پژوهش

از آنجا که دفاع مقدس یکی از مهم‌ترین ذخایر معنوی انقلاب به شمار می‌رود، لذا با انجام این تحقیق:

- ۱- انجام این‌گونه تحقیقات علمی، موجب بازتاب واقعیت‌های مستتر در آن، درک و کشف ارزش‌ها و فضیلت‌های آن می‌شود.
- ۲- برای شناخت دقیق ابعاد دفاع مقدس و ارزش‌های نشأت گرفته از آن و همچنین استمرار و حفظ این دستاوردها و ارزش‌ها انجام پژوهش‌های علمی جدی پیرامون موضوع بایسته به نظر می‌رسد.
- ۳- انجام چنین تحقیق‌هایی پیرامون تقویت اعتقادات در جامعه می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در تدوین راهبردها و راهکارهای مقابله با تهدیدات فرهنگی دشمنان ایفا نماید. چرا که موجب ترویج نام، یاد و خاطره شهدا در جامعه و به ویژه جامعه‌پذیری جوانان می‌شود.
- ۴- ادبیات و گفتمان شهادت و اعتقادات معنوی در درون متون علمی و پژوهشی و دانشگاهی کشور ایجاد می‌شود.
- ۵- موضوع تحول در علوم انسانی که از انتظاراتی مقام معظم رهبری است مورد توجه قرار می‌گیرد. این تحقیق می‌تواند گامی کوچک در تحول در علوم انسانی در فضای اعتقادی را بردارد.
- ۶- برای انجام تحقیقات مشابه ایجاد انگیزش کرده و آمارهایی در دسترس آن‌ها قرار می‌دهد.

از طرف دیگری توجهی به انجام پژوهش‌هایی از این دست:

۱- ناشناخته ماندن شهدا و یادمان‌های آن‌ها در فضای علمی، پژوهشی و دانشگاهی را در

پی دارد.

۲- فضای علمی و پژوهشی، از پژوهش‌های نوین برابر واقعیت‌های ایثار و تأثیر اعتقادی

آن‌ها بی‌بهره می‌ماند.

سؤال پژوهش

۱- نقش یادمان‌های شهدا در ارتقای اعتقادات در جامعه چیست؟

فرضیه پژوهش

یادمان‌های شهدا بر ارتقای اعتقادات در جامعه نقش دارند.

ادبیات پژوهش

تعریف واژه‌های کلیدی

تعریف مفهومی اعتقادات: اعتقادهای معنوی مجموعه صفات و اعمالی است که با ایجاد شور و جاذبه قوی و شدید و در عین حال منطقی و صحیح در انسان می‌کوشد تا او را در سیر به سوی خدای یگانه و محبوب عالم به‌طور اعجاب‌آوری پیش ببرد (امام خمینی، ۱۳۷۳: ۷). نوعی احساس و گرایش ذاتی انسان نسبت به امور اعتقادی مانند خدا و آخرت، خیر اخلاقی، جمال و زیبایی، تقدس و پرستش است که وجه تمایز انسان و موجودات دیگر می‌باشد (مطهری، ۱۳۷۲).

تعریف عملیاتی اعتقادات: ما در این تحقیق گویه‌های ایمان به خدا، ایمان به آخرت و ایمان به غیب را به‌عنوان معرف‌های اعتقادات تعریف نموده‌ایم.

تعریف مفهومی یادمان: یادمان، بنا یا سازه‌ای است که برای گرامی داشت یک شخص خاص، بزرگداشت یک رویداد مهم یا واقعه‌ای که برای یک گروه اجتماعی مهم است و همچنین یادآوری قسمتی از خاطرات تاریخی یا میراث فرهنگی جامعه، ساخته می‌شود (حجتی، ۱۳۸۸).

تعریف عملیاتی یادمان: شامل مقبره‌ها، یادواره‌ها، آثار، تمثال‌ها و همه خاطرات قلمی،

تصویری و برنامه‌ای است که موجب بزرگداشت و تجدید آرمان‌ها و اهداف کسانی می‌شود که برای آن‌ها یادمان‌ها اجرا می‌شوند.

تعریف مفهومی یادمان شهدا: شامل مقبره‌ها، یادواره‌ها، آثار، تمثال‌ها و همه خاطرات قلمی، تصویری و برنامه‌ای است که موجب بزرگداشت و تجدید آرمان‌ها و اهداف شهدا می‌شود.

تعریف عملیاتی یادمان‌های شهدا: در این تحقیق منظور از یادمان‌های شهدا، گلزارهای شهدا، یادواره‌های شهدا و وصیت‌نامه‌های شهدا است که در فصل دوم به‌طور کامل به تشریح آن پرداخته شده است.

ادبیات پژوهش

نمونه‌ای از یادمان‌ها جنگی داخل و خارج از کشور

یادمان‌های داخلی:

یادمان باغ موزه دفاع مقدس

مجموعه باغ موزه دفاع مقدس و ترویج فرهنگ مقاومت رسالت تذکار دائمی فرهنگ سلحشوران عاشق در روزگار پس از جنگ را چون رسالت زینب کبری (س) از پس واقعه عاشورا بر عهده گرفته است.

موضوع عرضه در این موزه هر آن چیزی است که بازتاب دهنده تاریخ دفاع در ادوار مختلف گذشته سرزمین ما است؛ از آلات و ادوات حرب در دوران باستان تا به امروز، تا اسناد و فرامین و نشانه‌های جنگی در دوره‌های مختلف، از تصویر و تندیس بزرگان تاریخ دلاوری این مرز و بوم-شهیدان نام‌آور تاریخ- تا آثار هنری مختلفی (همچون آثار تجسمی، سینمایی، نمایشی و موسیقایی) که در دوران مختلف تاریخ در حاشیه جنگ یا دربارهی آن تولید و عرضه شده‌اند. همچنین در این موزه تجسم عینی برخی فضاها و نمونک‌های میادین جنگ در ابعاد واقعی یا نمادین با جنگ‌افزارهای واقعی شبیه‌سازی شده است.

یادمان شلمچه

منطقه مرزی شلمچه در منتهی‌الیه غرب خرمشهر واقع شده است و نزدیک‌ترین نقطه مرزی به بصره می‌باشد. شلمچه یکی از محورهای هجوم دشمن در ۵۹/۶/۳۱ به خرمشهر بود. در عملیات

بیت المقدس اگر چه خرمشهر آزاد شد اما با توجه به اهمیت نظام شلمچه، دشمن به سختی از آن دفاع کرد و آن را در اشغال خود نگه داشت و پس از آن، موانع، استحکامات و رده‌های دفاعی متعددی در این منطقه ایجاد کرد. رزمندگان اسلام موفق شدند تا با اجرای عملیات کربلای ۵ در دی‌ماه ۱۳۶۵، این مواضع را در هم شکسته و شلمچه را آزاد نمایند. به پاس رشادت و شهادت رزمندگان اسلام بنای یادبودی در این مکان ساخته شده است. هر چند در پایان جنگ بار دیگر این منطقه توسط دشمن تصرف شد اما این شهدا و ایثارگران بودند که سرزمین شلمچه را باز ستاندند تا جای قدم‌های علی بن موسی‌الرضا (ع) در هنگام ورود به ایران همچنان زیارتگاه باقی بماند.

یادمان طلائیہ

در ۴۵ کیلومتری جاده اهواز-خرمشهر سه‌راهی طلائیہ قرار گرفته است. یک جاده فرعی به سمت غرب و تا نزدیکی مرز ایران و عراق به پاسگاه طلائیہ ختم می‌شود که این نقطه تا شعاع چند کیلومتری منطقه، طلائیہ گفته می‌شود. طلائیہ یکی از محورهای مهم عملیاتی خیبر و بدر بوده است. بعد از دفاع مقدس، پایگاهی برای جستجوی پیکر مطهر شهدا در این منطقه ساخته شد. حسینیه ابوالفضل (ع) در این مکان به‌عنوان یادمان شهدای این منطقه امروزه میزبان زائران کربلای طلائیہ می‌باشد.

یادمان دهلاویه

دهلاویه نام و روستایی در غرب سوسنگرد است که در جریان هجوم دشمن، پس از ۱۰ روز دفاع جانانه در تاریخ ۵۹/۷/۲۴ به تصرف ارتش بعثی درآمد. در طی عملیات‌های رزمندگان اسلام، ستاد جنگ‌های نامنظم به فرماندهی شهید مصطفی چمران تلاش‌هایی برای آزادی مناطق اشغال شده انجام داده سرانجام در تاریخ ۶۰/۶/۲۷ طی عملیاتی به نام آیت‌الله مدنی (اولین شهید محراب در تبریز) دهلاویه آزاد شد.

در نزدیکی این روستا و در محل شهادت دکتر چمران (وزیر دفاع و نماینده مجلس) به همراه تنی چند از هم‌زمانش یادمانی بنا شده است. هر چند زیارت قبور خواهران معصومی که به‌صورت جمعی در این سرزمین مدفون شده‌اند نیز خالی از لطف نیست.

یادمان هویزه

شهر هویزه در ۱۰ کیلومتری جنوب غربی سوسنگرد، مرکز یکی از بخش‌های دشت آزادگان است. دشمن در آغاز جنگ با اشغال شمال و شرق هویزه، عملاً آن را محاصره کرد. در عملیات هویزه در تاریخ ۵۹/۱۰/۱۵ رزمندگان اسلام با نفوذ از این منطقه نفوذ و هجوم به محل استقرار دشمن در جنوب کرخه توانستند ۸۰۰ نیروی عراقی را اسیر کنند که این تعداد تا آن روز جنگ، بی‌سابقه بود.

اما با شروع پاتک‌های دشمن، نیروهای خط مقدم عملیات که گروهی از پاسداران هویزه، حمیدیه و اهواز و گروهی از دانشجویان پیرو خط امام را تشکیل می‌دادند در محاصره گرفتار شدند و تعدادی از آنان از جمله سید حسین علم‌الهدی فرمانده سپاه هویزه به شهادت رسیدند. در طی عملیات بیت‌المقدس در اردیبهشت ۱۳۶۱ منطقه هویزه آزاد شد و پیکر عزیز این شهدا در مکانی که امروزه به‌عنوان یادمان شهدای هویزه میزبان زائرین می‌باشد کشف شد.

یادمان فتح‌المبین

در اولین روزهای جنگ، دشمن توانست تا پشت رودخانه کرخه جلو آمده و در حاشیه کرخه که مشرف به شهر شوش و جاده اندیمشک اهواز بود مستقر شود. حضور رزمندگان اسلام در این جبهه، با شکل‌گیری خط دفاعی و اجرای عملیاتی تحت عنوان امام مهدی علیه‌السلام در سال ۱۳۶۰، مقدمه اجرای عملیات فتح‌المبین شد. در جریان این عملیات درگیری تعدادی از نیروهای اسلام - که قصد رخنه به سنگرهای دشمن در شیارهای المهدی، شیخی و شلیکا را داشتند - با سنگرهای کمین دشمن منجر به شهادت تعدادی از رزمندگان شد. مزار شهدای گمنام عملیات فتح‌المبین و سنگرها و شیارهای به‌جای مانده از آن روزها بیانگر و یادآور حماسه‌ای است که شیر مردان الهی در آنجا خلق کردند.

یادمان فکه

این منطقه در شمال غرب استان خوزستان قرار گرفته است. فکه از شمال به منطقه چنانه، از غرب به خط مرزی و از جنوب به تنگه چذابه و بستان محدود می‌شود.

منطقه فکه رملی و سرزمین شن‌های روان است. دشمن پس از اشغال این منطقه، ۱۶ رده

موانع در مقابل رزمندگان اسلام ایجاد کرده بود. در عملیات والفجر مقدماتی رزمندگان پس از نبردی سخت در محاصره دشمن گرفتار آمدند و تنها عده کمی از نیروها موفق به عقب‌نشینی شدند. این منطقه مزین به خون شهدای عملیات‌های والفجر مقدماتی، والفجر یک و سرداران شهیدی چون شهید حسن باقری، شهید مجید بقایی و سید شهیدان اهل قلم سید مرتضی آوینی و همچنین دیگر شهدای بزرگوار تفحص می‌باشد.

یادمان تنگه چذابه

تنگه مهم چذابه در شمال غربی شهرستان و در مسیر جاده‌ای که از مرز به طرف بستان کشیده شده بین تپه‌های رملی و هورالهویزه قرار دارد. دو جاده نظامی در دو سوی آن چذابه را به فکه در خاک ایران و به شهر العماره در خاک عراق متصل می‌کند. دهانه این تنگه حدود ۱/۵ کیلومتر می‌باشد. از این رو جنبه نظامی بسیار مهم و استراتژیک است. تنگه چذابه یکی از ۵ معبر اصلی هجوم ارتش عراق در ابتدای جنگ به خوزستان بود که در عملیات طریق‌القدس با رمز مقدس یا حسین بن علی (ع) در آذر ماه ۱۳۶۱ آزاد شد.

یادمان اروندکنار

اروند یکی از بخش‌های شبه‌جزیره آبادان است که در ۴۸ کیلومتری جنوب شرق آبادان و در انتهای جاده آبادان-اروندکنار واقع شده است. این منطقه شاهد یکی از موفق‌ترین و بزرگ‌ترین نبردهای دوران دفاع مقدس بوده است. در عملیات والفجر ۸ غواصان خط‌شکن شبانه با گذشتن از اروندرود و شکستن خط دشمن موفق به آزادسازی منطقه فاو شدند. این عملیات توانست ضربه مهلکی بر ارتش بعث عراق وارد نماید.

یادمان پاسگاه زید

این یادمان به‌عنوان مزار تعدادی از شهدای گمنام عملیات رمضان در جاده اهواز خرمشهر (از ایستگاه حسینیه به سمت غرب) واقع شده است. عراق توانست در ابتدای جنگ با هجوم از محورهای منطقه زید و ایستگاه حسینیه به جاده اهواز-خرمشهر دسترسی پیدا کند. این منطقه یکی از محورهای مهم عملیات‌های بزرگی مانند بیت‌المقدس و کربلای ۴ و ۵ به شمار می‌آید.

یادمان دوکوهه

یادگان دوکوهه در فاصله ۷ کیلومتری شمال شهر اندیمشک و ۱۶۰ کیلومتری شهر اهواز قرار دارد. این یادگان در دوران دفاع مقدس در منطقه جنوب به‌عنوان مهم‌ترین پایگاه آماده‌سازی رزمندگان اسلام به‌شمار می‌رفت. دوکوهه، عقبه عملیات فتح‌المبین بود و در طول دوران دفاع مقدس میزبان نیروهای بسیاری از لشکرهای متفاوت و بالاخص لشکر حضرت رسول (ص) از تهران بود. این مکان محل استقرار سرداران شهیدی چون حاج احمد متوسلیان، ابراهیم همت، رضا چراغی، عباس کریمی، دستواره، محسن وزوایی، سعید مهتدی و سعید سلیمانی و بسیاری از رزمندگان اسلام بود.

یادمان یادگان گلف (منتظران شهادت)

ستاد عملیات جنوب یا پایگاه منتظران شهادت در اهواز، در دوران دفاع مقدس به‌عنوان مرکز فرماندهی جنگ، محورهای عملیاتی خوزستان را اداره می‌کرد. این ستاد در سال ۱۳۵۹ فعال شد. تشکیل اتاق جنگ و فعال شدن اطلاعات و عملیات، اعزام نیرو و حضور مسئولین نظام از مشخصه‌های اصلی یادگان منتظران شهادت (گلف) به‌شمار می‌آید. گلف تا پایان جنگ به‌عنوان پایگاه فرماندهی و هدایت جنگ مورد استفاده قرار می‌گرفت.

یادمان مسجد جامع خرمشهر

مسجد جامع خرمشهر که سمبل مقاومت خرمشهر شناخته می‌شود در طول ۲۴ روز مقاومت، مرکز فرماندهی و ستاد نیروهای مردمی بود. همه هماهنگی‌ها از جمله تبادل اخبار، تجهیز، تسلیح و آموزش رزمندگان، مداوای اورژانسی مجروحین و نگهداری موقت شهدا، در مسجد جامع صورت می‌پذیرفت. در عین حال سایر مساجد و حسینیه‌های شهر نیز پایگاه‌های فرعی بودند که از مسجد جامع هدایت می‌شدند. مسجد جامع به‌زعم آنکه از آغاز جنگ در زیر آتش مؤثر دشمن قرار داشت و از ۵۹/۱/۲۴ چندین بار در آستانه سقوط قرار گرفت اما تا آخرین روز، مقاوم باقی ماند. حتی این مسجد پس از سقوط پل خرمشهر که تنها راه ارتباطی به خرمشهر به حساب می‌آمد به‌عنوان تنها مأمن و پناهگاه نیروهایی بود که هنوز در شهر باقی مانده بودند. این مسجد در سوم خرداد ۱۳۶۱ شاهد اشک شوق و شادی توأم با سجده شکر رزمندگان اسلام بود. آن روزی که امام فرمود خرمشهر را خدا آزاد کرد.

اعتقادات

لازمه شناخت و بررسی اعتقادات در معنویت این است که انسان به وجود عالمی فراتر از ماده و سرچشمه که معنویت، باور، اعتقاد و ایمان داشته باشد. به همین منظور ما در ادامه به موضوعات خداباوری، ایمان به غیب و آخرت گرایی به عنوان مؤلفه‌های اعتقادی پرداخته شده است.

خداباوری

اصل مشترک میان همه شریعت‌های آسمانی، اعتقاد به وجود خداست. قرآن کریم وجود خدا را روشن و بی‌نیاز از دلیل دانسته و هرگونه شک و تردید در این باره را بر نمی‌تابد. «افی الله شک فاطر السماوات والارض» (ابراهیم: ۱۰) کسی که نگرش توحیدی را باور کند، اراده و مشیت خداوند را در همه‌جا حاضر دیده و ورای هر پدیده‌ای اثری از خالقیت خداوند را می‌بیند. او ایمان دارد که جهان با همه گستردگی و عظمتش با همه رنگارنگی و تنوعش تبلور حاکمیت یک اراده واحد است و همه تحولات و دگرگونی‌ها از مبدأ ثابت و یکتایی سرچشمه می‌گیرد؛ یعنی لاحول ولا قوه الا بالله (آخوندی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۳).

می‌توان مرز معنویت و عدم آن را ایمان و باور به خدای یگانه و عدم آن دانست. گرچه اخیراً تحت تأثیر گرایش‌های سکولاریستی تلاش‌هایی صورت گرفته است تا معنویت بدون اعتقاد به خدای متعال مطرح و ترویج شود. روشن است که اخلاق بدون اعتقاد به خدای متعال و روز واپسین محدوده بسیار تنگی را در بر می‌گیرد و پشتوانه علمی و عملی متقن و قابل اعتنایی به دست نمی‌دهد. قرآن کریم اصل وجود خدای متعال را روشن‌تر از آن معرفی می‌کند که بتوان در آن شک کرد. خدای متعال نه تنها سرچشمه وجود بلکه سرچشمه معنای عالم نیز است و به همین علت است که مبداء همه تحولات مادی و معنوی عالم و تدبیر امور بشر در تمام جهات منحصر به خداوند یکتاست؛ و تنها انسان با ایمان و دارای ارتباط با خدای متعال است که می‌تواند به معنویت حقیقی دست یابد.

ایمان به غیب

نخستین ویژگی پرهیزگاران ایمان به غیب است. غیب و شهود دو نقطه مقابل یکدیگرند. عالم

شهود، عالم محسوسات و جهان غیب، ماوراء حس است. چرا که «غیب» در اصل، به معنی چیزی است که پوشیده و پنهان است و چون عالم ماوراء محسوسات از حس ما پوشیده است به آن غیب گفته می‌شود. مؤمن واقعی با اعتقاد راسخ به عالم غیب، پیوسته خدا را همراه خود می‌یابد و این برترین ایمان است. خداوند در قرآن می‌فرماید: «و او با شماست هر جا که باشید؛ و خدا به هر چه می‌کنید بیناست» (حدید: ۴).

باور داشتن به عالم غیب از مبانی ایمان و عقیده یک مؤمن است و بدون اعتقاد به غیب، ایمان افراد ناقص و ناتمام است: الذین یؤمنون بالغیب و یقیمون الصلاه و مما رزقناهم ینفقون (بقره: ۳). با تجسم علم بی‌پایان خداوند، انسان مؤمن در می‌یابد که در تمام زندگی و در همه آن‌ها، شب و روز، در خلوت و در آشکار، در دید و منظر خداوند قرار دارد (آخوندی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۷).

آخرت‌گرایی

ایمان به معاد و آخرت‌گرایی از اصول مسلم ادیان الهی است و هر کسی آن را باور نداشته باشد از زمره موحدان خارج شده است. معاد به معنی محل یا زمان بازگشت است و به همین منظور در اصطلاح فلسفه و کلام، برای عالم آخرت به کار می‌رود. چون انسان دوباره به زندگی بازگشته و پس از مرگ زنده می‌شود و پس از رسیدگی به حساب او زندگی دوباره‌ای را در بهشت یا دوزخ شروع می‌کند (سجادی، ج ۴: ۲۶۱).

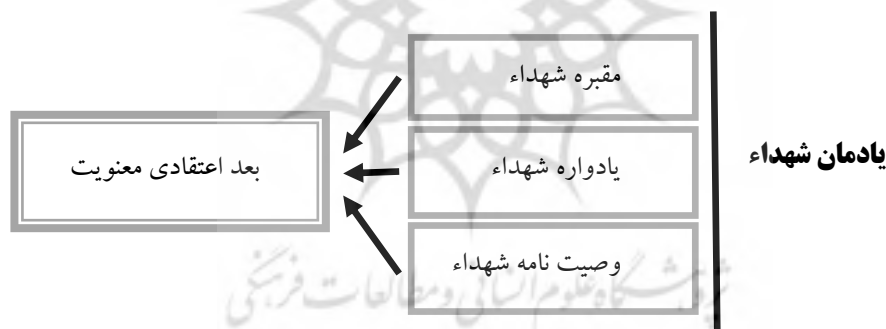
در نظام هدفمند آفرینش، هیچ آفریده‌ای بدون هدف و ارتباط با پدیده‌های دیگر آفریده نشده است؛ بنابراین، آخرت که فرجام هستی است با دنیا که مرحله‌ای از هستی است نمی‌تواند بی‌ارتباط باشد. از دیدگاه قرآن، هر کس به دنیا می‌آید بی‌تردید باید به دنیای ابدی پیوندد و پاداش و کیفر اعمال خوب و بد خود را ببیند: فمن یعمل مثقال ذره خیرا یره و من یعمل مثقال ذره شرا یره (زلزال: ۷-۸) (آخوندی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۰۸).

نقش انقلاب اسلامی در ترویج معنویت

ماهیت و حقیقت انقلاب اسلامی، گذر از گذار حیات دنیا به حیات طیبه است. برای طی این گذار بایستی در متن حیات دنیا طبقه‌سومی شکل بگیرد که نه سلطه‌گر باشد و نه سلطه‌پذیر. خط سومی

که در این میان کشیده شده و نظام حیات دنیا را متزلزل می‌کند، همان خط مجاهدان است. مجاهدان راه حق برای عبور موفق از حیات دنیا باید ترس‌ها را با شهامت جایگزین کرده و شهوات را سامان داده و مهار سازند. همچنین دانشی بر مبنای ایمان، عمل صالح و در راستای عبودیت و بندگی تولید نموده و از همه مهم‌تر، معنویت و عرفانی با شاخص‌های عزتمندی و آزادگی، افزون بر آرامش بخشی و شادی‌آفرینی، ارائه دهند. نجات معنویت از دام سلطه گران، در چارچوب مبانی، اهداف و ارزش‌های انقلاب اسلامی میسر و ضروری است. سنت‌های معنوی دیگر، نظیر عرفان مسیحی، بودیسم، هندوئیسم و غیره، تنها به تحکیم شالوده‌های سلطه و تداوم ستم در سطح کلان حیات جهانی کمک می‌کند. در آیین و اندیشه امام خمینی^(ره) عرفانی معرفی شده است که جامع شاخص‌های بالا بوده و پویایی، جذابیت، تحول‌آفرینی و تمدن‌سازی را در پی دارد. این دقیقاً همان چیزی است که انسان روزگار ما تشنه‌ی آن است. بر این اساس، ارائه یک عرفان کارآمد در جامعه اسلامی ایران بسیار ضروری است. عرفانی که بتواند به تدریج جان‌های مردمان را به سوی این جاری زلال متوجه ساخته و آنان را از گوازی آن سیراب کند (مطهری، ۱۳۸۶: ۶۸).

مدل مفهومی پژوهش

نوع مطالعه

این پژوهش به لحاظ هدف از نوع مطالعات کاربردی بوده که به روش تحقیق توصیفی - تحلیلی با رویکرد تحلیل عاملی به صورت پیمایشی انجام شده است.

محیط پژوهش

بهشت زهرا (س)، یادمان شهدای گمنام دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، یادمان

شهدای گمنام بوستان نهج‌البلاغه و یادمان شهدای گمنام کوهسار در شهر تهران.

روش گردآوری داده‌ها

با استفاده از ابزار پرسشنامه، مصاحبه و اسناد شهدا، همچون وصیت‌نامه‌ها، خاطرات و روش کتابخانه‌ای، داده‌های این پژوهش گردآوری شده است.

جامعه مورد مطالعه

افراد مراجعه کننده به بهشت زهرا (س)، یادمان شهدای گمنام دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، یادمان شهدای گمنام بوستان نهج‌البلاغه و یادمان شهدای گمنام کوهسار شهر تهران.

روش نمونه‌گیری

به‌صورت تصادفی ساده از کلیه افراد مراجعه کننده به بهشت زهرا (س)، یادمان شهدای گمنام دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، یادمان شهدای گمنام بوستان نهج‌البلاغه و یادمان شهدای گمنام کوهسار انتخاب شده‌اند.

تعیین حجم نمونه

حجم نمونه موردنیاز در روش تحلیل عاملی برای هر متغیر ۵ تا ۱۵ نمونه توصیه شده است. تعیین حداقل حجم نمونه لازم برای گردآوری داده‌های مربوط به مدل یابی معادلات ساختاری بسیار با اهمیت است. با وجود آن‌که در مورد حجم نمونه لازم برای تحلیل عاملی و مدل‌های ساختاری توافق کلی وجود ندارد اما به‌زعم بسیاری از پژوهشگران حداقل حجم نمونه لازم ۲۰۰ می‌باشد. کلاین نیز معتقد در تحلیل عاملی اکتشافی برای هر متغیر ۱۰ یا ۲۰ نمونه لازم است اما حداقل حجم نمونه ۲۰۰ قابل دفاع است.

بنابراین با استناد به حجم نمونه مورد نیاز در مدل‌سازی معادلات ساختاری کواریانس محور طبق نظر هیر^۱ (در کتاب معادلات ساختاری در تحقیقات پیمایشی)، به ازای هر سؤال بین ۵ تا ۱۵ نمونه، در این پژوهش با توجه به تعداد زیاد سؤالات به ازای هر سؤال تعداد ۶ نمونه را در نظر

^۱. Hair

گرفته و به ازای ۳۶ سؤال حجم نمونه ۲۱۶ نمونه انتخاب شده است. سپس به میزان حجم نمونه مشخص شده پرسشنامه به روش نمونه گیری تصادفی ساده در اختیار جامعه هدف قرار گرفته است. تعداد ۴۸۰ پرسشنامه کامل جمع آوری شده است.

جدول ۱- تأیید روایی سازه مقیاس به روش تحلیل عاملی تأییدی شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری و ساختاری

ردیف	شاخص‌های برازش	شاخص‌ها	حد مجاز	تعداد شاخص مورد نیاز برای تأیید مدل
۱	شاخص‌ها	Chi-Square/df	$3 >$	حتماً باید تأیید شود
۲		RMSEA	$0.08 >$	حتماً باید تأیید شود
۳		PNFI	$0.5 <$	نیازی نیست
۴	شاخص‌های مطلق	GFI	$0.8 <$	حتماً باید تأیید شود
۵		AGFI	$0.8 <$	حتماً باید تأیید شود
۶	شاخص‌های تطبیقی	NFI	$0.9 <$	حداقل باید سه تا شاخص تأیید شود
۷		NNFI	$0.9 <$	
۸		CFI	$0.9 <$	
۹		IFI	$0.9 <$	
۱۰		RFI	$0.9 <$	

در تأیید شاخص‌های برازش مدل باید پس از تأیید شاخص‌ها به سراغ شاخص‌های مطلق و در صورت تأیید شاخص‌های مطلق به سراغ شاخص‌های تطبیقی رفت در این شاخص‌ها حداقل باید سه شاخص آن تأیید شود تا مدل از برازش مناسبی برخوردار شود.

اعتبار پایایی ابزار گردآوری داده‌ها

همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود، پایایی پرسشنامه‌ها به کمک ضریب آلفای کرونباخ بررسی شد؛ و مقدار آن برای هر دو پرسشنامه بیشتر از ۰/۷ به دست آمد. این بدان

نقش یادمان‌های شهدا بر ارتقای اعتقادات در جامعه

معناست که پرسشنامه از پایایی مناسبی برخوردار است.

جدول ۲- ضریب پایایی کل آزمون و خرده مقیاس‌های آن

متغیر	مؤلفه‌ها	تعداد سؤالات	شماره سؤالات در پرسشنامه	آلفای کرونباخ
یادمان شهداء	-	۱۱	۱-۱۱	۰/۸۷۳
اعتقاد	اعتقاد	۲۷ سؤال	۱۲-۳۸	۰/۸۸۱
	مقدار کل آلفای مؤلفه‌های متغیر معنویت			۰/۹۴۲

جدول ۳- پردازش داده‌ها با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ

ردیف	متغیرهای مستقل	آلفای کرونباخ
۱	متغیر یادمان شهداء	۰/۸۳۶
	آلفای کلی متغیر یادمان شهداء	
ردیف	متغیرهای وابسته معنویت	آلفای کرونباخ
۱	بعد اعتقادی معنویت	۰/۹۵۱
	آلفای کلی مجموع هر دو پرسشنامه	
		۰/۹۷۳

یافته‌ها

آمار توصیفی ویژگی‌های دموگرافیک (جمعیت شناسی)

در این بخش داده‌های جمعیت شناختی جمع‌آوری شده با استفاده از روش‌های تجزیه و تحلیل توصیفی مناسب مورد بررسی قرار گرفت.

ویژگی‌های جمعیت شناختی

پراکندگی پاسخ دهندگان از نظر جنسیت در جدول و نمودار زیر نشان داده شده است.

جدول ۴- تعداد و درصد پاسخ دهندگان بر حسب جنسیت

جنسیت	تعداد	درصد	درصد تجمعی
مرد	۲۸۰	۶۳/۲	۶۳/۲
زن	۱۶۳	۳۶/۸	۱۰۰/۰
جمع کل	۴۴۳	۱۰۰/۰	

ویژگی‌های جمعیت شناختی بر حسب سن

مطابق اطلاعات جدول و نمودار از میان پاسخ دهندگان ۵۴ نفر معادل ۱۲/۲ درصد زیر ۲۵ سال

سن، ۱۳۶ نفر معادل ۳۰/۷ درصد ۲۵ تا ۳۵ سال، ۱۵۵ نفر معادل ۳۵/۰ درصد ۳۶ تا ۴۵ سال، ۴۶ نفر معادل ۱۰/۴ درصد سال و ۵۲ نفر معادل ۱۱/۷ درصد بیشتر از ۵۵ سال سن داشتند.

جدول ۵- تعداد و درصد پاسخ دهندگان بر حسب گروه‌های سنی

گروه‌های سنی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کمتر از ۲۰ سال	۵۴	۱۲/۲	۱۲/۲
۲۱-۳۰ سال	۱۳۶	۳۰/۷	۴۲/۹
۳۱-۴۰ سال	۱۵۵	۳۵/۰	۷۷/۹
۴۱-۵۰ سال	۴۶	۱۰/۴	۸۸/۳
بالاتر از ۵۱ سال	۵۲	۱۱/۷	۱۰۰/۰
جمع کل	۴۷۳	۱۰۰/۰	

ویژگی‌های جمعیت شناختی بر حسب سطح تحصیلات

مطابق اطلاعات جدول و نمودار از میان پاسخ دهندگان ۵۸ نفر معادل ۱۳/۱ درصد دارای مدرک زیر دیپلم، ۱۲۵ نفر معادل ۲۸/۲ درصد دارای مدرک دیپلم، ۱۷۴ نفر معادل ۳۹/۳ درصد دارای مدرک لیسانس، ۷۱ نفر معادل ۱۶/۰ درصد دارای مدرک فوق لیسانس و ۱۷ نفر معادل ۳/۴ درصد دارای مدرک دکتری بوده‌اند.

جدول ۶- تعداد پاسخ دهندگان بر حسب میزان تحصیلات

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
زیر دیپلم	۵۸	۱۳/۱	۱۳/۱
دیپلم	۱۲۵	۲۸/۲	۴۱/۳
لیسانس	۱۷۴	۳۹/۳	۸۰/۶
فوق لیسانس	۷۱	۱۶/۰	۹۶/۶
دکتری	۱۷	۳/۴	۱۰۰/۰
جمع کل	۴۴۳	۱۰۰/۰	

ویژگی‌های جمعیت شناختی بر حسب نوع شغل

بر اساس اطلاعات جدول و نمودار از میان کل پاسخ دهندگان ۸۸ نفر معادل ۱۹/۹ درصد دارای شغل اداری، ۸۱ نفر معادل ۱۸/۳ درصد دارای شغل نظامی، ۴۱ نفر معادل ۹/۳ درصد به دارای

نقش یادمان‌های شهدا بر ارتقای اعتقادات در جامعه

شغل فرهنگی، ۶۸ نفر معادل ۱۵/۳ درصد دارای شغل آزاد و در نهایت ۱۶۵ نفر معادل ۳۷/۲ درصد دارای شغل مشخصی نبوده‌اند.

جدول ۷- تعداد پاسخ دهندگان بر حسب نوع شغل

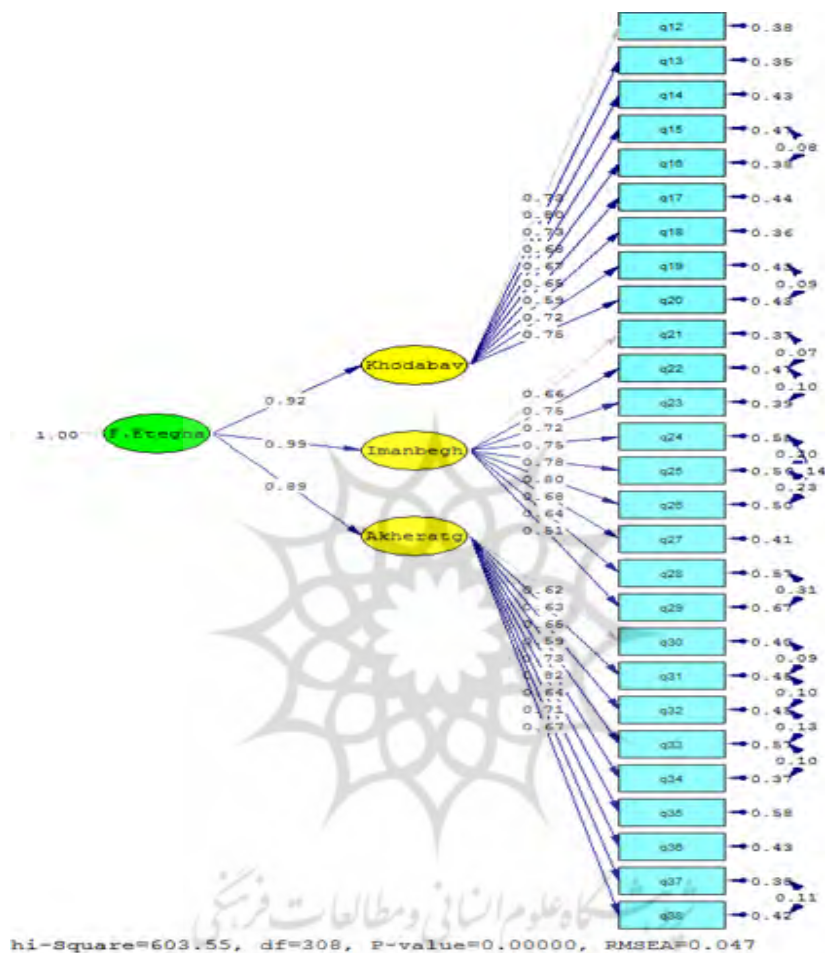
درصد تجمعی	درصد	فراوانی	
۱۹/۹	۱۹/۹	۸۸	اداری
۳۸/۱	۱۸/۳	۸۱	نظامی
۴۷/۴	۹/۳	۴۱	فرهنگی
۶۲/۸	۱۵/۳	۶۸	آزاد
۱۰۰	۳۷/۲	۱۶۵	سایر
	۱۰۰	۴۴۳	جمع کل

جدول ۸- شاخص‌های مناسب بودن برازش مدل اندازه‌گیری نهایی متغیرهای پژوهش

مقدار به دست آمده	مقدار استاندارد	شاخص‌ها	ردیف
$۳۷۶ \div ۱۳۹ = ۲/۷۰۵$	$۳ >$	Chi-Square/df	۱
۰/۰۷۲	$۰/۰۸ >$	RMSEA	۲
۰/۶۴	$۰/۵ <$	PNFI	۳
۰/۹۷	$۰/۸ <$	GFI	۴
۰/۹۵	$۰/۸ <$	AGFI	۵
۰/۹۹	$۰/۹ <$	NFI	۶
۰/۹۹	$۰/۹ <$	NNFI	۷
۱	$۰/۹ <$	CFI	۸
۱	$۰/۹ <$	IFI	۹
۰/۹۹	$۰/۹ <$	RFI	۱۰

بنابراین فرضیه پژوهش که خبر از تأثیر یادمان شهداء بر ارتقاء بعد اعتقادی معنویت در جامعه می‌دهد به مقدار T.Value که برابر با ۲۳/۹۴ شده به دلیل اینکه خارج از بازه $-۱/۹۶$ و $+۱/۹۶$ است به احتمال ۰/۹۹ معنادار است مقدار ضریب مسیر آن ۰/۹۱ شده و این اطلاعات نشان می‌دهد

که فرضیه پژوهش تأیید شده است (ضریب مسیر شدت تأثیر را پیش‌بینی می‌کند).

نمودار ۱- مدل اندازه‌گیری نهایی جنبه اعتقادی در حالت تخمین غیر استاندارد (Estimate)

بررسی و آزمون فرضیه پژوهش مبنی بر تأثیر یادمان‌های شهدا در ارتقاء بعد اعتقادی در جامعه

فرضیه این پژوهش که خبر از تأثیر یادمان شهداء بر ارتقاء بعد اعتقادی در جامعه می‌دهد با مقدار T.Value ۱۹/۰۴ و مقدار ضریب مسیر ۰/۸۹ مورد تأیید قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاضر

نشان داد که حضور در یادمان‌های شهدا، شرکت در مراسم یادواره‌های شهدا، مطالعه وصیت‌نامه‌های شهدا، ارتباط با یادمان‌های شهدا به‌ویژه در شهرهای بزرگ، اجرای برنامه‌های فرهنگی مستمر و متنوع در یادمان‌های شهدا و ترویج سبک زندگی اسلامی برگرفته از فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، حاکم کردن فضای معنوی در یادمان‌های شهدا، ترویج رفتارهای ارزشی اسلامی مبتنی بر فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، ترویج سیره اخلاقی شهدا در یادمان شهدا، توجه به زندگینامه و وصیت‌نامه‌های شهدا و ارتقاء بینش و بصیرت افراد در یادمان‌های شهدا به‌طور مثبت و معنی‌داری منجر به تقویت مؤلفه‌های خداباوری از قبیل امیدواری به فضل خدا، احساس نزدیک‌تر شدن به خدا، حس بندگی بیشتر به خدا، تقویت مؤلفه‌های ایمان به غیب از قبیل انس بیشتر با قرآن، قوی‌تر شدن باورها به امدادهای الهی، مستحکم‌تر شدن پیوند قلبی با اهل بیت و در نهایت منجر به تقویت مؤلفه‌های آخرت‌گرایی از قبیل زمان توجه بیشتر به آخرت و روز قیامت، افزایش عشق به لقاء الهی در جامعه و به‌ویژه در بین جوانان و احساس شرم نسبت به گناهان انجام شده در جامعه می‌شود. که همه اینها از مؤلفه‌های بعد اعتقادی معنویت می‌باشند.

بنابراین با توجه به نتایج پژوهش و اینکه یکی از اهداف بزرگ استکبار جهانی از بین بردن هویت دینی و ملی کشور ماست و همواره دشمن با گسترش تبلیغات و جنگ نرم در صدد دور کردن جوانان از معنویت و باورهای دینی است. همچنین مطالعات انجام شده و تجربیات گذشته نشان می‌دهد که تقویت فرهنگ ایثار و شهادت و برنامه‌های مختلف یادواره، یادمان‌های شهدا و سایر برنامه‌های این‌چنینی نقش به‌سزایی در بعد اعتقادات مذهبی جامعه و به تبع آن در عملکرد جامعه از جمله رفتارهای اجتماعی- فرهنگی و عاطفی آنان دارد و یکی از مؤثرترین راه‌ها برای ارتقاء معنویت در جامعه به‌ویژه در قشر جوان است. همچنین باعث اصلاح و اعتلای اخلاق در جامعه می‌شود. این نتایج همسو با یافته‌های رستمی، معنوی پور، عباسی، فقیهی، نورانی نشان داد که برنامه‌های فرهنگی و یادمان‌های شهدا و فرهنگ ایثار و شهادت، معنویت در جامعه و آموزه‌های بعد اعتقادی و مؤلفه‌های آن را تحت تأثیر خود قرار داده و منجر به تقویت این آموزه‌ها و مؤلفه‌های آنها در جامعه می‌شود. همچنین با نتایج مقاله درج شده در مجله حصون آذر و دی‌ماه ۱۳۸۹، شماره ۲۷ با عنوان تأثیر نقش فرهنگ ایثار و شهادت بر ارتقای معنوی بسیجیان همسو می‌باشد.

بنابراین دستگاه‌های فرهنگی و دانشگاه‌ها و مراکز علمی و آموزشی باید برای تقویت بعد اعتقادی معنویت و انتقال آموزه‌های دینی در یادمان‌های شهداء به نسل جوان برنامه‌ریزی کنند و برای شناخت نقش مقبره‌های شهداء در ارتقاء بعد اعتقادی معنویت در قرآن مجید و سنت پیامبر بزرگوار مطالعه کامل صورت گیرد.

چرا که آنچه باعث بقای اسلام و نظام اسلامی است فرهنگ ایثار و شهادت است و این فرهنگ برگرفته از فرهنگ عاشورا بوده که ما باید به آن توجه ویژه‌ای داشته باشیم. توجه به فرهنگ ایثار و شهادت راز بیمه شدن کشور در برابر دشمنان است. جامعه امروز نیازمند گسترش فرهنگ ایثار و شهادت است که در این زمینه همه دست‌اندرکاران وظیفه مهمی را بر عهده دارند. دوران هشت ساله دفاع مقدس مشعلی است که همیشه فروزان است و نیازهای فکری و معنوی نسل فعلی و نسل‌های بعدی را تأمین می‌کند؛ و نیازمند معرفی رشادت‌های رزمندگان در طول هشت سال دفاع مقدس به نسل سوم انقلاب است. تفاوت دفاع مقدس ما با بقیه جنگ‌ها در روحیه معنویت و ایثار و فداکاری رزمندگان بوده است که این روحیه در هیچ جنگی در دنیا دیده نشده است. رزمندگان ما خلأ تسلیحاتی خود را با معنویت پر می‌کردند و اگر لطف خدا و عنایت ائمه اطهار (ع) نبود ما پیروز نمی‌شدیم. اشتیاق و شور رزمندگان برای حضور در جبهه‌ها و صف‌ناشدنی بود و معنویت آنها باعث تحمل سخت‌ترین و مشکل‌ترین وضعیت‌ها می‌شد؛ بنابراین، میراث انقلاب ما معنویتی بود که در دوران دفاع مقدس جامعه را فرا گرفت.

نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج مبنی بر اثبات نقش یادمان‌های شهداء در ارتقاء معنویت و ابعاد آن در جامعه، اول این که به این نتیجه می‌رسیم که با توجه با ضریب تعیین تعدیل شده بالای پژوهش در تأیید روابط مدل مفهومی پژوهش و تأثیر یادمان شهداء بر سه متغیر وابسته بعد اعتقادی، بعد اخلاقی و بعد رفتاری معنویت ادبیات پژوهش به درستی انتخاب شده است لذا به‌منظور استفاده از این فضای معنوی در پر کردن اوقات فراغت جامعه و دوری از برنامه‌های غفلت‌زا و مادی‌گرا، باید بکوشیم با تقویت برنامه‌های مذهبی در یادمان‌های شهداء و تأمین منابع مادی و معنوی آن فضای عمومی جامعه را آکنده از معنویت و عطر حضور شهداء کنیم. چرا که فرهنگ ایثار و شهادت با هویت

قدسی خود توانایی سرشاری را در متأثر ساختن نهادهای اجتماعی و ساختارهای سیاسی به انضمام بافت فرهنگی جامعه دارا می‌باشد. بی‌شک این فرهنگ برترین اصل برای کسب رشد اجتماعی محسوب می‌شود و شهادت که نتیجه سلامتی روان، روحیه شجاعت و انتخاب آگاهانه است، مقاومت و پویایی جامعه را به دنبال دارد. چرا که ریشه در قدرت، صبر و استقامت و مبارزه با کفر دارد و این عوامل در مجموع مقاومت جامعه را بالا برده و اجتماع را محرک و پویا می‌سازد.

با توجه به اثبات نقش یادمان شهداء در ارتقاء معنویت در ابعاد اعتقادی، رفتاری و اخلاقی در بین افراد جامعه بر اساس نتایج پژوهش لذا به منظور تقویت و گسترش این نقش مطابق با نتایج پژوهش پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود.

۱- شناسایی و ترویج الگوهای اعتقادی معنویت با ایجاد جنبش‌های مردمی و جوان‌گرا در یادمان‌های شهداء.

چرا بنیاد معنویت نوین در یادمان‌های شهداء می‌تواند با انگیزه‌سازی و هدایت مخاطبان، خود آنها را به فعالیت‌های ترویجی در حوزه‌ها و شاخه‌های خاص با گرایش به معنویت و در قالب NGO ها و سازمان‌های مردم‌نهاد دعوت کند و به شکل‌گیری حرکت‌های خودجوش، نظیر گروه‌های هنری معنویت‌گرا، گروه‌های اخلاق فن‌آوری اطلاعات، گروه‌های ورزش و معنویت، خانواده معنوی و غیره که می‌کوشند رویکرد اخلاقی و معنوی را به عرصه‌های مختلف زندگی تسری دهند، کمک کند.

۲- طراحی و اجرای برنامه‌ها و نشست‌های تولیدکننده انرژی معنوی جمعی الگو دهنده اعتقادی در یادواره، مقبره و یادمان‌های شهداء

۳- طراحی و اجرای برنامه‌های فرهنگی مطابق با سلیقه‌های مقاطع سنی مختلف کودکانی، نوجوانی و جوانی و میان‌سالی در مقبره و یادمان‌های شهداء

۴- تسهیل ارتباط‌های چهره به چهره با شخصیت‌های معنوی با برگزاری سلسله نشست‌های حلقه‌ای و بحث‌های موضوعی پیرامون یک موضوع خاص تا حصول به نتیجه بر اساس نظر جمع.

چه بسا که این نشست‌های دورهمی به ویژه برای افراد علمی در یک رشته علمی خاص و بحث پیرامون یک موضوع علمی ممکن است با همفکری و بحث و مکاشفه منجر به یک تولید علمی و

- یا کشف یک حقیقت علمی و کشف یک پدیده نوظهور با شود.
- ۵- ترویج فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر و نظارت عمومی، ایجاد حساسیت ارزشی و پرورش روحیه مواجهه با عوامل آسیب‌زای بهداشت روانی و اسباب تهدید سلامت معنوی جامعه از طریق تشکیل تیم‌های گسترده کارآمد و آموزش دیده امر به معروف و نهی از منکر در بین مردم، به ویژه جوانان در یادمان‌های شهداء.
- ۶- آسیب‌شناسی فرهنگی معنویت در جامعه در عرصه رفتار و باورهای معنوی و ارائه راهکارهای علمی به منظور رفع این آسیب با حضور در برنامه‌ها، یادواره‌ها و یادمان‌های شهداء.
- ۷- شناسایی سرگرمی‌های غفلت‌زا در جامعه و برنامه‌ریزی برای برنامه‌های جایگزینی معرفتی و معنوی در یادمان‌های شهداء به ویژه برای نسل جوان و نوجوان.
- ۸- توجه بیشتر مادی و معنوی به مراکز یادمان‌های شهداء و تأمین بودجه مناسب فعالیت‌های فرهنگی و ایجاد ساختار کارآمد تربیتی- معنوی.
- ۹- اجرای برنامه‌ها و کارگاه‌های فرهنگی و معنوی در یادمان‌های شهداء و تجلیل از شخصیت‌های اخلاقی و معنوی در هر مجموعه کاری یا صنفی که در یادمان‌های شهداء حضور و در برنامه‌های آن همکاری می‌نمایند و معرفی افراد نمونه با ذکر شاخصه‌های برتری آنان.
- ۱۰- بهره‌گیری از مقبولیت و محبوبیت شخصیت‌های اخلاقی، معنوی در یادمان‌های شهداء و برنامه‌های یادواره شهداء و نقش فراوان آنها در گسترش فرهنگ معنوی.
- ۱۱- جذب هنرمندان و ورزشکاران محبوب به برنامه‌های معنوی و جذب حضور آنها در یادمان شهداء و برنامه‌های شهداء و اطلاع‌رسانی مناسب به جوانان در خصوص جلوه‌های حیات اخلاقی و معنوی هنرمندان و ورزشکاران محبوب و متعهد.
- ۱۲- استفاده از افراد با روحیات انقلابی و شهادت‌طلبی و مهیا کردن امکانات رفاهی برای آنها در نزدیک‌ترین مکان به یادمان‌ها به منظور استفاده از حداکثر وقت شان جهت ارتقاء کمی و کیفی برنامه‌های معرفتی و معنوی یادمان‌ها.

منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- آخوندی، مصطفی و همکاران (۱۳۸۹)؛ **انسان مطلوب**، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، قم.
- ۳- حاجتی، بابک (۱۳۸۸)؛ **نشریه الکترونیکی دانش مرمت و میراث فرهنگی**، سال چهارم، دوره دوم.
- ۴- خامنه‌ای، سید علی، بیانات در دیدار اقشار مختلف جامعه.
- ۵- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۵)؛ **ایثار و شهادت در مکتب امام خمینی (ره)**، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) با همکاری بنیاد شهید انقلاب اسلامی، موسسه چاپ و نشر عروج.
- ۶- رستگار، عباسعلی (۱۳۸۵)؛ **مدل انگیزشی معنویت: مطالعه موردی دانشگاه تهران**، پایان‌نامه دکتری، تهران: دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- ۷- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۸۸)؛ **مفردات فی غریب قرآن**، ترجمه خسروی حسینی، تهران: انتشارات مرتضوی.
- ۸- فیع پور، فرامرز (۱۳۷۸)؛ **آنا تومی جامعه**، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ۹- زمانی، شهریار (۱۳۸۱)؛ **ماجرای معنویت در دوران جدید**، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۱۰- سقایی بی‌ریا، محمدناصر، (۱۳۸۷)؛ **نقش معنویت در زندگی و میدان رزم**، فصلنامه حصون، شماره ۱۶.
- ۱۱- کرمانی، طوبی (۱۳۸۱)؛ **شهید و شهادت**، تهران: موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
- ۱۲- علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۴۴۸.

- ۱۳- مطهری، مرتضی (۱۳۷۲)؛ **آشنایی با علوم اسلامی**، حکمت عملی (چاپ اول)، تهران: انتشارات صدرا.
- ۱۴- مطهری، مرتضی (۱۳۸۶)؛ **آزادی معنوی یا گفتار معنوی** (چاپ سی و هفتم)، قم: انتشارات صدرا.
- ۱۵- مطهری، مرتضی (۱۳۷۸)؛ **فلسفه اخلاق**، انتشارات صدرا.
- ۱۶- مظاهری، سیف، حمیدرضا، تانویسم (۱۳۸۵)؛ فصلنامه آیین سلوک، شماره ۷.
- ۱۷- موسوی خمینی، روح اله (۱۳۶۰)؛ **صحیفه نور**، ج ۷، تهران: موسسه نشر آثار امام خمینی.
- ۱۸- موسوی خمینی، روح اله (۱۳۷۳)؛ **چهل حدیث**، ج ۱۳، قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ۱۹- نارونی نصرونی، رحیم (۱۳۸۰)؛ **دین از منظر روانشناسی و مقایسه آن با رویکرد اسلامی**، مجله تخصصی معرفت، شماره ۱۰.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی